

Florencja i jej biblioteki. Działalność edukacyjna bibliotek Uniwersytetu we Florencji

Marzena Błach

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie edukacyjnej działalności bibliotek florenckich na przykładzie Biblioteki Narodowej oraz bibliotek Uniwersytetu we Florencji. Autorka opisała szczegółowo inicjatywy promujące zbiory specjalne, takie jak wystawy przygotowane przez poszczególne filie Biblioteki Uniwersytetu we Florencji. Ponadto zwrócono uwagę na zagadnienia związane z ochroną zbiorów bibliotecznych w przypadku klęsk żywiołowych.

Słowa kluczowe

biblioteki akademickie, biblioteki narodowe, kolekcje specjalne, wystawy

Kolebka renesansu, kolebka humanizmu..., biblioteczne epicentrum

Florencja - kolebka renesansu i humanizmu - zajmuje ważne miejsce na szlaku bibliotek europejskich. Zwiedzać tu można biblioteki historyczne z Centralną Biblioteką Narodową we Florencji i Biblioteką Medyceuszy (Biblioteca Medicea Laurenziana) na czele. Miejsca te, podobnie jak przyklasztorną Bibliotekę San Marco, warto zobaczyć nie tylko z uwagi na przechowywane w nich zbiory, ale również przez wzgląd na ich walory architektoniczne. Wnętrze biblioteki przy kościele św. Wawrzyńca (San Lorenzo) powstało według projektów Michała Anioła. Autorzy przewodników turystycznych zachęcają do wizyty w Bibliotece Laurenziana odznaczającej się „oryginalnym rysunkiem schodów i ciekawym efektem plastycznym, wywołanym napięciem architektonicznym poszczególnych elementów, które wyrwywają się jakby w swym rysunku poza boczne balustrady.” [1] Równie ciekawy jest nowy gmach Biblioteki Narodowej w Florencji.

Centralna Biblioteka Narodowa we Florencji

Krajowa Centralna Biblioteka Narodowa we Florencji (Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze - BNCF) również opisywana jest w przewodnikach o mieście z uwagi na architekturę. Budynek powstał w latach 1911-1935 według projektu Cesare Bazzaniego na miejscu dawnych koszar. Projektant uwzględnił wskazówki i sugestie dyrektora Biblioteki, czego efektem jest monumentalny i funkcjonalny budynek wzniesiony tuż nad brzegiem rzeki Arno. Podczas katastrofalnej powodzi z 1966 r. z uwagi na swoje położenie instytucja ta poniosła olbrzymie straty.[2] Do Florencji zjechała wtedy młodzież z Włoch i innych krajów - dzięki przeprowadzonej z jej udziałem ofiarnej akcji ratunkowej ocalono wiele z bezcennych tomów przechowywanych w BNCF.[3]

Zdj. 1. Magazyny Centralnej Biblioteki Narodowej we Florencji.
Fot. M. Błach.

W zaprojektowanym przez Michelozza dla Kosmy Medyceusza pałacu, który stał się prototypem świeckiej renesansowej architektury znanym jako Palazzo Medici Riccardi, prezentowana jest wystawa na temat skutków powodzi z 1966 roku. Na ekspozycji można obejrzeć nieodwracalnie uszkodzone woluminy oraz te, które udało się odrestaurować. Prezentowane są również inkunabuły, rękopisy i starodruki z Narodowego Archiwum Miejskiego, przykościelnych muzeów i archiwów (z Archivio dell' Opera di Santa Maria del Fiore, czyli archiwum przy słynnej florenckiej katedrze poświęconej Matce Boskiej Kwietnej, pochodzi psalterz iluminowany przez Zanobiego Strozzi i Filippo di Mateo Torelli) oraz dzieła sztuki np. obraz „Koronacja Najświętszej Maryi Panny” ze świętym Piotrem i innymi świętymi („Incoronazione della Vergine e Santi”) pędzla Lorenza di Niccolò z Museo dell'Opera di Santa Croce czy tronuująca Madonna z dzieciątkiem Biagio d'Antonio Tucci'ego z Oratorio della Compagnia di San Nicolò di Bari detta „del Ceppo”.

Wśród rękopisów zwracają uwagę XVI-wieczne pergaminowe dokumenty. Judaika reprezentuje zwój Tory z XIX wieku, również na pergaminie. Jednak najbardziej ucierpiały dokumenty utrwalone na papierze, przechowywane w Bibliotece Narodowej i Archiwum Narodowym, które wówczas zlokalizowane było w Uffizi.

Zdj. 2. Medici Riccardi - Psalterz. Fot. M. Błach.

Zdj. 3. Medici Riccardi - Tora. Fot. M. Błach.

Zdj. 4. Medici Riccardi - Madonna z dzieciątkiem. Fot. M. Błach.

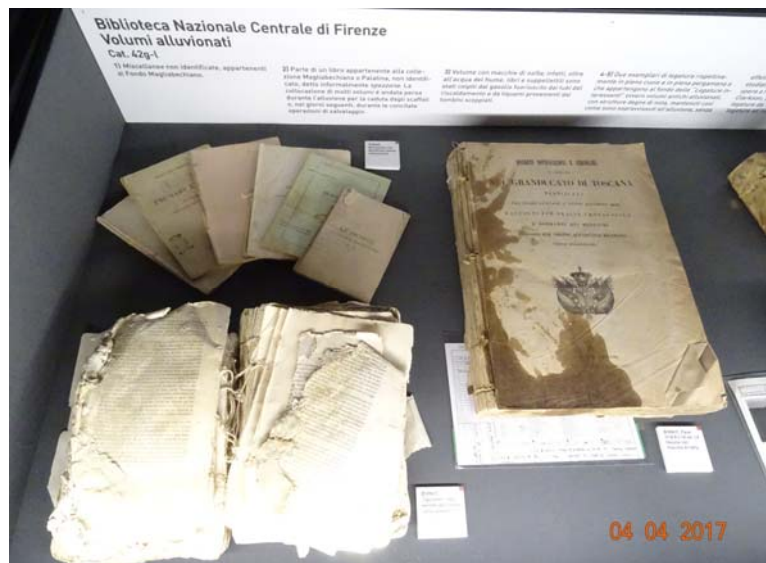
Zdj. 5. Medici Riccardi - św. Piotr z obrazu Lorenzo di Niccolò.
Fot. M. Błach.

Zdj. 6. Medici Riccardi - zbiory Archiwum Narodowego we Florencji zalane w 1966 r.
Fot. M. Błach.

Zdj. 7. Fot. Medici Riccardi - zniszczony wolumen ze zbiorów Archiwum Narodowego we Florencji.
Fot. M. Błach.

Zdj. 8. Medici Riccardi - księgozbiór BN zalany podczas powodzi z 1966 r.
Fot. M. Błach.

Obecnie, w celu zabezpieczenia przed skutkami ewentualnej powodzi, w Bibliotece Narodowej Florencji książki są pakowane do szczelnych plastikowych worków, w których przez kilka dni powinny unosić się na powierzchni wody.

**Zdj. 9. BN - zabezpieczenie książek na wypadek ewentualnej powodzi.
Fot. M. Błach.**

BNCF posiada bogate zbiory. Obejmują one 8 784 578 pozycji (monografii i drukowanych broszur) [4], 4089 inkunabułów, 25 296 manuskryptów, ale również obrazy, zabytkowe instrumenty muzyczne i inne pamiątki po słynnych Włochach - dary. W magazynach regały wypełnione wolumenami ciągną się przez 136 kilometrów, rocznie powierzchnia ta zwiększa się o jeden kilometr.[5] Bogactwo księgozbioru wynika z kilkusetletniej historii tej instytucji. Dzieje Centralnej Biblioteki Narodowej we Florencji sięgają 1714 roku, kiedy włoski naukowiec Antonio Magliabechi przekazał miastu swoją kolekcję książek liczącą około 30 000 woluminów. Istnienie biblioteki datuje się od 1747 roku, gdy zbiory udostępniono dla publiczności.

**Zdj. 10. Dziedziniec BN we Florencji dzielony z muzeum kościoła Santa Croce.
Fot. M. Błach.**

W BNCF „pracuje 260 osób, które rocznie obsługują blisko 300 tysięcy czytelników; przez czytelnie przechodzi w ciągu roku ponad dwa razy tyle jednostek bibliotecznych. Liczba wypożyczeń przekracza 18 tysięcy rocznie, do czego dochodzi jeszcze około 1200 wypożyczeń międzybibliotecznych”, pisał w 2003 roku ks. dr Tadeusz Stolz. Ze statystyk za rok 2016 wynika, iż zespół biblioteki liczy 177 pracowników, ale liczba wypożyczeń międzybibliotecznych utrzymuje się na podobnym poziomie, w roku ubiegłym odnotowano ich również ponad 1000. [6]

Zdj. 11. BN - Hol Główny. Fot. M. Błach.

Jednym z przejawów działalności edukacyjnej tej florenckiej księżnicy są wystawy oraz wycieczki po bibliotece. Na indywidualne oprowadzanie można się umówić z kilkudniowym wyprzedzeniem. Dla podróżującego bibliotekarza równie interesujące będą biblioteki uniwersytetu we Florencji, posiadające ciekawe zbiory historyczne i prowadzące szeroką działalność edukacyjną i szkoleniową.

Działalność edukacyjna bibliotek uniwersytetu we Florencji

Początki uniwersytetu we Florencji sięgają roku 1321, kiedy z inicjatywy Republiki Florenckiej założono Studium Generale. Wśród wykładowców florenckiej Alma Mater znaleźli się wybitni literaci, jak Giovanni Boccaccio. Oficjalny status uczelni nadał swoją bullą papież Klemensa VI. Do dotychczas nauczanych przedmiotów - prawa, medycyny i literatury, dołączyła również teologia. W 1364 roku Studium uzyskało status Imperial University. [7] Obecnie florencki uniwersytet posiada odrębne kampusy rozrzucone po całej Florencji, a w ich strukturach funkcjonują specjalistyczne biblioteki. Na przykładzie kilku z nich omówione zostaną działania w zakresie edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem informowania i promowania historycznych zbiorów.

Biblioteca Umanistica - Lettre i Storia dell'arte

W historycznym centrum miasta znajduje się Biblioteka Humanistyczna (Umanistica) oraz Biblioteka Historii Sztuki (Storia dell'arte). W Bibliotece Humanistycznej położonej przy placu noszącym nazwisko najstynniejszego florenckiego architekta Filippo Brunelleschi, projektanta monumentalnej kopuły wieńczącej katedrę Santa Maria del Fiore, prowadzone są szkolenia dla studentów. Tutaj też prezentowane są cenne zbiory biblioteczne. Od 15 lutego do 23 czerwca 2017 roku wystawiano „Skarby Biblioteki Humanistycznej”. Wystawa ta swym tytułem nawiązała do ekspozycji „Tesori inesplorati. Le biblioteche dell'Università di Firenze in mostra” w Bibliotece Laurenziana, gdzie od 15 lutego do 23 września 2017 roku prezentowano najcenniejsze i mniej znane druki, rękopisy i grafiki ze zbiorów bibliotek Uniwersytetu we Florencji.

W strukturze Biblioteki Humanistycznej florenckiej uczelni wyróżniają się mniejsze biblioteki jej podlegające, a zwłaszcza ta mieszcząca się w dawnym kościele Orbatello, przy którym działała niegdyś ochronka dla porzuconych kobiet. Dzięki interwencji Roberto Salviniego ocalono ten budynek i umieszczono w nim w latach 60. ubiegłego wieku Bibliotekę Historii Sztuki. Pracujący tu bibliotekarze organizują wystawy przybliżające dzieje tego budynku i upowszechniające najnowsze odkrycia konserwatorskie, takie jak np. wizerunki Madonny ponad portalami wejściowymi.

Zdj. 12. Tablica informacyjna - fragment ekspozycji w Bibliotece Storia dell'arte. Fot. M. Błach.

Zdj. 13. Sklepienie czytelni w Bibliotece Storia dell'arte. Fot. M. Błach.

Zdj. 14. Czytelnia - Biblioteca Storia Dell'Arte. Fot. M. Błach.

Zdj. 15. Biblioteca Storia Dell'Arte - fresk nad portalem. Fot. M. Błach.

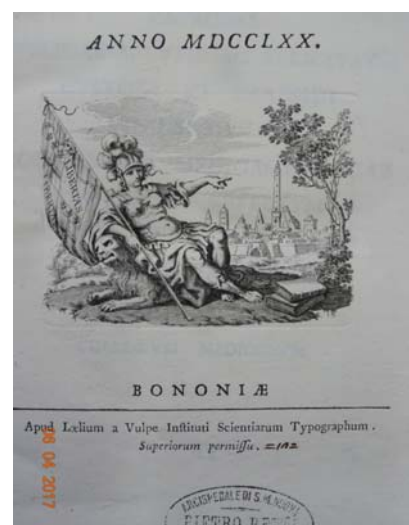
Zdj. 16. Madonna - rzeźba odkryta podczas konserwacji. Fot. M. Błach.

Biblioteca Biomedica i Biblioteca di Scienze tecnologiche

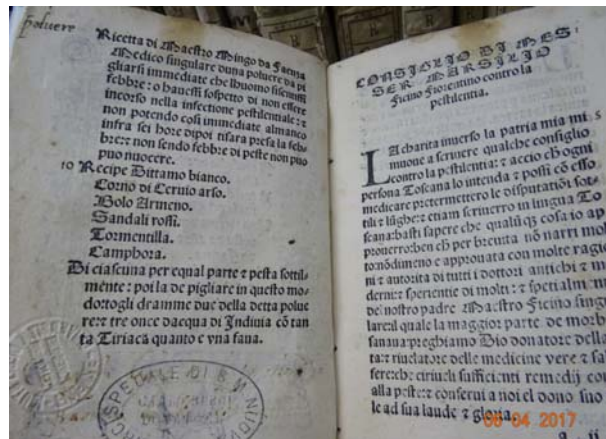
Równie intensywną działalność wystawienniczą prowadzi Biblioteka Biomedica mieszcząca się na kampusie uniwersyteckim przy Largo Brambilla 3. Bibliotekarze przygotowują ciekawe ekspozycje cennych zbiorów pochodzących z dawnej biblioteki szpitalnej, której zbiory przekazane zostały uczelni (łatwo je rozpoznać po charakterystycznych pieczęciach z napisem "Spedale di Santa Maria Nuova"). Towarzyszą im katalogi i szczegółowe opracowania na temat przechowywanych tu cymeliów - starodruków o tematyce medycznej i pięknie zachowanych atlasów anatomii. Tutaj również w nawiązaniu do ekspozycji w Bibliotece Laurenziana zaprezentowano wybrane starodruki z XVI, XVII i XVIII wieku. Warto odnotować, iż eksponaty umieszczono na stole nakrytym pluszowym obrusem, a do zabezpieczenia otwarcia książek na konkretnych stronach wykorzystano nie specjalistyczne zakładki, tylko przyciski kamienne, uzyskując ciekawy efekt kompozycyjny odznaczający się dużymi walorami estetycznymi. Na plakacie informującym o wystawie reproduktowane są ozdobione kolorowymi drzeworytami strony trzech wyróżniających się publikacji.

Zdj. 17. Biblioteca Biomedica - magazyny starodruków. Fot. M. Błach.

Zdj. 18 i 19. Biblioteca Biomedica - ekspozycja. Fot. M. Błach.

Zdj. 20. Biblioteca Biomedica - książka z pieczęcią szpitala "Spedale di Santa Maria Nuova".
Fot. M. Błach.

Zdj. 21. Dziedziniec wewnętrzny - Biblioteca Biomedica.
Fot. M. Błach.

Zdj. 22. Biblioteca Medica - wejście główne do budynku.
Fot. M. Błach.

Zdj. 23. Biblioteca Medica - plakat reklamujący wystawę.
Fot. M. Błach.

Podobną wystawę przygotowała biblioteka na wydziale inżynieryjnym wchodząca wraz z biblioteką architektury i rolnictwa w skład Biblioteca di Scienze tecnologiche. Łącznie biblioteka posiada około 400 000 książek i ponad 5000 tytułów czasopism oraz 18 201 e-booków. W 2015 roku odnotowano 68 619 wypożyczeń.

Zdj. 24. Czytelnia biblioteki na wydziale inżynierii. Biblioteca di Scienze tecnologiche.
Fot. M. Błach.

Biblioteca di Scienze sociali

Biblioteka Nauk Społecznych, oferująca 800 miejsc do pracy indywidualnej i 106 stanowisk komputerowych, prowadzi bardzo zróżnicowaną działalność edukacyjną. W ofercie szkoleń dla studentów znajdują się spotkania dla stypendystów programu Erasmus. Biblioteka wydaje różnego rodzaju informatory i są wśród nich anglojęzyczne foldery, niespotykane w innych oddziałach bibliotecznej sieci Uniwersytetu we Florencji. Studenci programu Erasmus przebywający w tej uczelni mogą, podobnie jak ma to miejsce w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, skorzystać z usługi wypożyczeń międzybibliotecznych [8]. W ramach tej biblioteki działa Europejskie Centrum Dokumentacyjne.

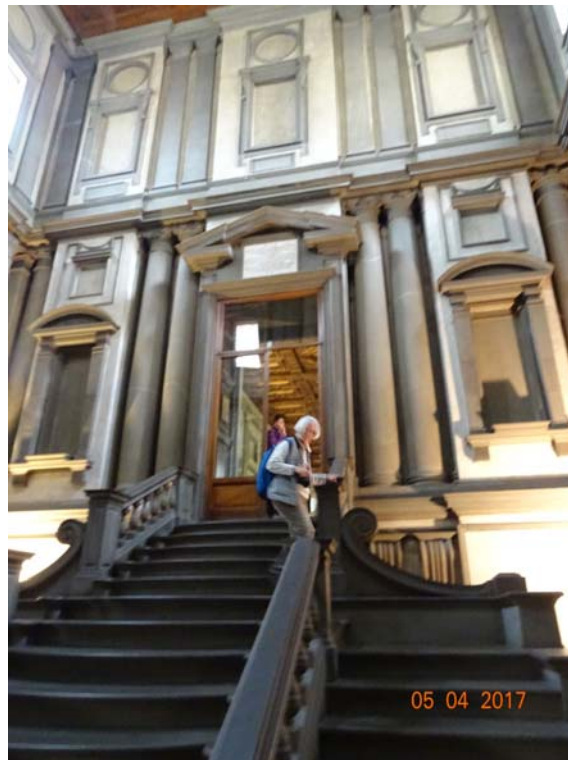
Podsumowując, biblioteki Uniwersytetu we Florencji prowadzą intensywną działalność edukacyjną: publikują ulotki i informatory dla czytelników oraz organizują szkolenia i wystawy swoich zbiorów, zarówno w tradycyjnej formie, jak i wersji zdigitalizowanej [9]. Najciekawszą inicjatywą wydaje się wystawa małych znanych publikacji przechowywanych w bibliotekach Uniwersytetu we Florencji, eksponowana w słynnej Bibliotece Laurenziana, która wymieniana jest w przewodnikach turystycznych z uwagi na to, iż jej wnętrze zaprojektował Michał Aniot.

Zdj. 25. Biblioteca Laurenziana - schody wiodące na krużganki i do biblioteki.
Fot. M. Błach.

Zdj. 26. Biblioteca Laurenziana - wejście. Fot. M. Błach.

Zdj. 27. Biblioteca Laurenziana - westybul projektu Michała Anioła. Fot. M. Błach.

Zdj. 28. Biblioteca Laurenziana - widok z krużganków na Santa Maria del Fiore.
Fot. M. Błach.

Przypisy:

- [1] R. Nesti, *Florencja : historia, sztuka, folklor*, Rzym, 2010, s. 33.
- [2] Pisze o tym Riccardo Nesti w bogato ilustrowanym przewodniku pt. „Florencja : historia, sztuka, folklor”. Powódź spowodowała również wiele strat we florenckich kościołach, m.in. w pobliskim kościele św. Krzyża (Santa Croce).
- [3] T. Stolz, *Biblioteki Florencji - impresje nie tylko biblioteczne*. In *Biblioteka Uniwersytecka KUL* [online], 2003 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bu.kul.pl/biblioteki-florencji-impresje-nie-tylko-biblioteczne,art_10688.html.
- [4] *Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bncf.firenze.sbn.it/pagina.php?id=51&rigamenu=Patrimonio%20librario>.
- [5] *Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bncf.firenze.sbn.it/pagina.php?id=51&rigamenu=Patrimonio%20librario>;
Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. Statistiche 2016 [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bncf.firenze.sbn.it/pdf/Statistiche_2016.pdf.
- [6] *Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. Statistiche 2016* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bncf.firenze.sbn.it/pdf/Statistiche_2016.pdf.
- [7] *History*. In *University of Florence* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.unifi.it/cmpro-v-p-10280.html>.
- [8] Wypożyczenia międzybiblioteczne prowadzone są przez każdą bibliotekę filialną indywidualnie.
- [9] Wystawy te dostępne są online na stronie: <http://mostre.sba.unifi.it/tesori-inesplorati/it/1/tesori-inesplorati>.

Bibliografia:

- [1] *Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bncf.firenze.sbn.it/pagina.php?id=51&rigamenu=Patrimonio%20librario>.
- [2] *Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. Statistiche 2016* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bncf.firenze.sbn.it/pdf/Statistiche_2016.pdf.
- [3] *History*. In *University of Florence* [online], 2017 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.unifi.it/cmpro-v-p-10280.html>.
- [4] Nesti R., *Florencja : historia, sztuka, folklor*, Rzym 2010.
- [5] Stolz T., *Biblioteki Florencji - impresje nie tylko biblioteczne*. In *Biblioteka Uniwersytecka KUL* [online], 2003 [dostęp: 2017-06-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bu.kul.pl/biblioteki-florencji-impresje-nie-tylko-biblioteczne,art_10688.html.

oraz ulotki i informatory Bibliotek Uniwersytetu we Florencji

Informacja o autorze:

mgr Marzena Błach - pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, zajmuje się wypożyczaniem międzybibliotecznym, e-mail: marzena.blach@libpost.up.krakow.pl, tel. 12 662 6373.